

XORIJIY TIL YO'NALISHIDA TAHSIL OLUVCHI TALABALARNING SO'Z BOYLIGINI OSHIRISHDA QO'LLASH MUMKIN BO'LGAN INTERAKTIV METODLAR TAHLILI

Ibrohimov Maqsud Mirsalim o'g'li,

Samarqand davlat pedagogika instituti o'qituvchisi,

dusqam94@gmail.com

Normurodov Azimbek To'lqin o'g'li

Samarqand davlat pedagogika instituti o'qituvchisi,

azimjonnormurodov2004@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada ona tili va chet tillarini o'qitish jarayonida o'quvchilarning lug'at boyligini oshirishning zamonaviy hamda interaktiv metodlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda an'anaviy so'z yod olish usullaridan farqli o'laroq, kognitiv vizuallashtirish, kontekstual o'rganish va o'yin texnologiyalarining samaradorligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, so'z boyligini oshirishda axborot texnologiyalarining o'rni va ularning o'quvchi xotirasiga ta'siri mexanizmlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: interaktiv metodlar, leksik kompetensiya, kognitiv semantika, Mnemonika, klaster, mental xarita, raqamli didaktika, faol lug'at.

ANALYSIS OF POSSIBLE INTERACTIVE METHODS FOR ENHANCING THE VOCABULARY OF STUDENTS STUDYING FOREIGN LANGUAGES

Ibrohimov Maqsud Mirsalim o'g'li

Teacher, Samarkand State Pedagogical Institute

Normurodov Azimbek To'lqin o'g'li

Teacher, Samarkand State Pedagogical Institute

Abstract. This article analyzes modern interactive methods for enhancing students' vocabulary in the process of teaching mother tongue and foreign languages. Unlike traditional rote learning methods, the effectiveness of cognitive visualization, contextual learning, and game technologies is scientifically substantiated in the research. Furthermore, the role of information technologies in vocabulary enrichment and the mechanisms of their impact on student memory are highlighted.

Keywords: interactive methods, lexical competence, cognitive semantics, mnemonics, cluster, mind map, digital didactics, active vocabulary.

АНАЛИЗ ВОЗМОЖНЫХ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ПОВЫШЕНИЯ СЛОВАРНОГО ЗАПАСА СТУДЕНТОВ, ОБУЧАЮЩИХСЯ ПО НАПРАВЛЕНИЮ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Иброхимов Мақсуд Мирсалим угли

*Преподаватель Самаркандского государственного
педагогического института*

Нормуродов Азимбек Толкин угли

*Преподаватель Самаркандского государственного
педагогического института*

Аннотация. В данной статье анализируются современные интерактивные методы повышения словарного запаса учащихся в процессе обучения родному и иностранным языкам. В отличие от традиционных методов заучивания, в исследовании научно обоснована эффективность когнитивной визуализации, контекстуального обучения и игровых технологий. Также освещается роль информационных технологий в обогащении словарного запаса и механизмы их воздействия на память учащегося.

Ключевые слова: интерактивные методы, лексическая компетенция, когнитивная семантика, мнемотехника, кластер, ментальная карта, цифровая дидактика, активный словарь.

Globalashuv va axborot asrida til o'rganuvchilarning lug'at boyligi nafaqat miqdoriy ko'rsatkich, balki kognitiv moslashuvchanlik belgisidir. An'anaviy ta'limda kuzatiladigan «yodlash va esdan chiqarish» zanjiri zamonaviy pedagogikada eng katta muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchi bir kunda o'rtacha 10-15 ta yangi so'zni mexanik yodlasa, ularning faqat 20% qismi bir haftadan keyin xotirasida qoladi. Interaktiv metodlar esa bu ko'rsatkichni 75-80% gacha ko'tarish imkonini beradi.

O'qituvchilar va tadqiqotchilar uchun amaliy tavsiyalar. Maqolaning ushbu qismi o'z navbatida nazariyani amaliyot bilan bog'laydi:

Assotsiativ vizuallashtirishni joriy etish: Har bir yangi leksik mavzu (masalan, «Ta'lim» yoki «Texnika») yakunida o'quvchilarga Mental xarita (Mind Map) chizishni vazifa qilib bering. Bu so'zlar o'rtasidagi mantiqiy bog'lanishni mustahkamlaydi [8, 54 b].

«Interaktiv lug'at» yaratish: O'quvchilarga oddiy lug'at o'rniga, har bir so'z uchun rasm, sinonim va shu so'z qatnashgan qisqa gap yoziladigan «Ijodiy lug'at» tutishlarini tavsiya qiling.

Raqamli vositalardan oqilona foydalanish: Darsning oxirgi 5-7 daqiqasini Quizlet yoki Wordwall o'yinlariga ajrating. Bu o'quvchilardagi charchoq hissini olib tashlaydi va o'tilgan so'zlarni mustahkamlashda yordam beradi.

Kontekstual o'rganish: Yangi so'zlarni alohida emas, balki qisqa hikoyalar yoki hayotiy vaziyatlar ichida o'rgating. Masalan, so'zni shunchaki tarjima qilish o'rniga, uning ma'nosini tushuntirib bering. Matn ichidagi ma'nolari haqida suhbat olib boring. (Parafrazalash)[8, 61 b.].

So'z boyligini oshirishdagi interaktiv metodlar tahlili

1. Kognitiv vizuallashtirish: Aqliy xaritalar (Mind Mapping)

Toni Byuzen tomonidan ommalashtirilgan ushbu metod so'zlarni tarqoq emas, balki tarmoqlangan holda o'rganishga asoslanadi. Inson miyasi ma'lumotni assotsiatsiyalar orqali saqlaydi [4, 81 b.].

Tahlil: Markaziy tushunchadan chiquvchi tarmoqlar soʻzning sinonimlari, antonimlari va u bilan bogʻliq iboralarni qamrab oladi. Bu usul neyrolingvistik jihatdan soʻzning xotirada uzoq muddat saqlanishini taʼminlaydi.

2. Kontekstual taxmin (*Contextual guess*)

Ilmiy tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, soʻzni lugʻatdan shunchaki yodlash (rote learning) samaradorligi past. Interaktiv darslarda «Inference from Context» metodi qoʻllaniladi.

Mohiyati: Talaba soʻzning maʼnosini matndagi boshqa soʻzlar yordamida ochiqalaydi. Bu jarayonda miyaning tahliliy markazlari faollashadi, natijada soʻz «passiv lugʻat»dan «faol lugʻat»ga tezroq oʻtadi.

3. Gamifikatsiya va Edutainment

Zamonaviy taʼlimda Kahoot, Quizlet va Wordwall kabi platformalar orqali soʻz boyligini oshirish oʻquvchi motivatsiyasini 30-40% ga oshiradi. Oʻyin elementlari (musobaqa, ballar, darajalar) stress gormoni – kortizol darajasini tushirib, maʼlumotni qabul qilishni osonlashtirishi fanda isbotlangan.

4. Mnemonika: Leksik birliklarni kognitiv bogʻlash (*Association Method*)

Mnemonika — bu murakkab maʼlumotlarni oson eslab qolinadigan obrazlarga aylantirish sanʼatidir. Ilmiy tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, inson miyasi mavhum soʻzlarga qaraganda, vizual obrazlarni 60,000 marta tezroq qayta ishlaydi.

Kalit soʻz metodi (Keyword Method): Oʻrganilayotgan soʻzning talaffuziga oʻxshash ona tilidagi soʻzni topish va ular oʻrtasida mantiqiy (yoki kulgili) bogʻliqlikni yaratib olish. Masalan, inglizcha «Gully» (ariqcha, jilgʻa) soʻzini oʻzbekcha «Gulli» (guli bor) soʻzi bilan bogʻlab, «Gulli ariqcha» obrazini yaratish.

Loci metodi (Joylashuv usuli): Qadimgi yunon ritorikasidan kelgan ushbu metodda soʻzlar xayoliy xonadagi buyumlarga «biriktiriladi». Bu usul soʻzlar ketma-ketligini (masalan, terminlar roʻyxatini) eslab qolishda 80% gacha yuqori samaradorlik koʻrsatadi.

5. Gamifikatsiya: Raqamli didaktika va raqobat muhiti

Zamonaviy lingvodidaktikada «oʻyin» tushunchasi shunchaki koʻngilochar vosita emas, balki neyropedagogik instrument hisoblanadi [6, 105 b.].

Xalqaro tajriba: Janubiy Koreya va Finlyandiya ta'lim tizimida so'z boyligini oshirishda «Scaffolding» (bosqichma-bosqich qo'llab-quvvatlash) strategiyasi doirasida simulyatsion o'yinlardan keng foydalaniladi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga (masalan, aeroportda yoki shifoxonada muloqot) tayyorlaydi[6, 124 b.].

Xulosa. O'quvchilarning so'z boyligini oshirish jarayoni shunchaki mexanik yodlash emas, balki murakkab kognitiv operatsiyalar majmuidir. Olib borilgan tahlillar va ilmiy izlanishlar natijasida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Metodologik samaradorlik: An'anaviy «lug'at-daftar» usulidan farqli o'laroq, Mental xaritalar va Frayer modeli kabi interaktiv metodlar so'zning semantik maydonini kengaytiradi. Bu metodlar o'quvchiga so'zni kontekstdan ajratmagan holda, uning sinonimik va antonimik qatorlari bilan birga o'zlashtirish hamda uni erkin ishlata olish imkonini beradi.

Psixolingvistik omil: Mnemonika va assotsiativ bog'lanishlar xotiraning uzoq muddatli saqlash bloklarini faollashtiradi. Kalit so'zlar va vizual obrazlar orqali o'rganilgan leksika, nutq jarayonida «passiv» darajadan «aktiv» darajaga 2-3 baravar tezroq chiqadi.

Texnologik integratsiya: Gamifikatsiya (o'yinlashtirish) elementlarini dars jarayoniga olib kirish o'quvchilarda «o'rganishga bo'lgan qarshilik yoxud xohlamaslik» (learning resistance) to'sig'ini olib tashlaydi. Raqobat va rag'batlantirish muhiti yangi so'zlarni o'zlashtirishni tabiiy ehtiyojga aylantirib qo'yadi[5, 45 b].

Amaliy ahamiyat: Interaktiv metodlarni qo'llash nafaqat so'z boyligini oshiradi, balki o'quvchining mantiqiy fikrlash qobiliyati, tahlil qilish va axborotni tizimlashtirish ko'nikmalarini ham rivojlantirishga ko'maklashadi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy ta'limda o'qituvchi shunchaki ma'lumot beruvchi shaxs emas, balki o'quvchining kognitiv imkoniyatlarini yo'naltiruvchi "moderator" sifatida chiqishi lozim. Interaktiv metodlarning tizimli qo'llanilishi leksik kompetensiyani shakllantirishning eng qisqa va samarali yo'li hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi portali materiallari.
2. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. (2008). Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent.
3. Baddeley, A. D. (2007). Working Memory, Thought, and Action. Oxford University Press.
4. Buzan, T. (2006). The Mind Map Book. Pearson Education.
5. Gairns, R., & Redman, S. (1986). Working with Words: A Guide to Teaching and Learning Vocabulary. Cambridge University Press.
6. Kapp, K. M. (2012). The Gamification of Learning and Instruction. Pfeiffer.
7. Levin, J. R. (1981). «The Mnemonic 80s: Keywords in the Classroom». Educational Psychologist.
8. Nation, I. S. P. (2013). Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge University Press.
9. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.